

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Венцислав Георгиев Каравълчев,

катедра „Историческо богословие“, Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, по конкурса за избор на доцент в професионално направление 2.4 Религия и теология обявен в ДВ № 5 от 17.01.2025 г. с единствен участник гл. ас. д-р Иван Кирилов Йовчев

Рецензията е част от процедурата по обявления в Държавен вестник бр. 5 от 17.01.2025 г. конкурс за „доцент“ по професионално направление 2.4 Религия и теология към катедра „Историческо богословие“ при Богословския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Единствен кандидат за заемането на академичната длъжност „доцент“ е гл. ас. д-р Иван Кирилов Йовчев. Кандидатът е предоставил пълен набор от документи и материали, отговарящи на нормативните изисквания.

1. Данни за кандидата

Д-р Иван К. Йовчев завършва средното си образование в СОУ „Никола Обрешков“ в гр. София. Висшето си образование придобива в Югозападния университет „Св. Неофит Рилски“, гр. Благоевград, където получава и магистърска степен по философия. През 2002 – 2008 г. учи в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, където също получава бакалавърска и магистърска степен по богословие. В периода 2013 – 2015 г. работи като асистент, а от 2015 г., след придобиването на докторска степен, е избран за редовен главен асистент в катедрата по „Историческо и систематическо богословие“ на Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. През годините на преподавателската си дейност той води лекции и упражнения по редица църковно-исторически дисциплини в бакалавърските и магистърски програми. Преподава също така и в Софийската духовна семинария „Св. Йоан Рилски“. Д-р Йовчев има сериозен преподавателски стаж и опит. Специализирал е в Регенсбург, Германия и Берн, Швейцария.

2. Характеристика и оценка на преподавателската дейност на кандидата

Представената академична справка удостоверява, че учебната и преподавателска дейност на гл. ас. д-р Иван Кирилов Йовчев отговаря на изискванията за преподавателски опит и учебна натовареност в Софийския университет.

3. Научно-изследователска дейност на кандидата и оценка на научните резултати и приносите

Представените документи по конкурса и научно изследователската дейност на кандидата отговарят на номиналните изисквания за заемането на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 2.4. Религия и теология. Те удостоверяват необходимите академични и практически качества и постижения на гл. ас. д-р Иван Йовчев както в областта конкретно на Църковната история, така също и в богословската наука като цяло. В приложения „Списък с публикации на гл. ас. д-р Иван Йовчев, представени за участие в конкурса“ са включени 1 хабилитационен труд, публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ (не подлежи на рецензиране), 3 студии и 13 статии (една на английски и 4 на немски език).

4. Анализ на научните и научно-приложните постижения на кандидата, съдържащи се в материалите за участие в конкурса

Научните трудове на д-р И. Йовчев разглеждат проблеми от областта на Общата Църковна история, Историята на Съвременните православни църкви, Инославните изповедания, Междуконфесионалния диалог, Църковното право и др.

Голяма част от изследванията, както и публикуваната докторска дисертация на кандидата, са свързани със сложната проблематика на Първа Юстиниана, Архиепископията на България (Ἀρχιεπισκοπὴ Βουλγαρίας), погрешно наложила се в научните среди като Охридска архиепископия и църковната ситуация в Северна Македония. Темата е централна в студията: *Историческо формиране и развитие на Българската екзархия в Македония*; 150 години Българска екзархия: юбилеен сборник по случай 150 години от учредяването на Българската екзархия 1870–2020, както и в статиите: *Възникване, идентичност и закриване на Охридската архиепископия*; *Свети Климент Охридски – пръв епископ на българския език*; *Град Охрид и Архиепископията в Охрид в научното творчество на проф. Иван Снегаров*, Богословска

мисъл. Том: XXVIII, 1/2023, 2024. *Църковните епархии във Вардарска Македония между двете световни войни*, Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, ИФ. Том:105, 2020, 2023. *Entstehung und Entwicklung des bulgarischen Exarchen in Mazedonien aus Sicht der bulgarischen Geschichtsschreibung (150 Jahre seit der Gründung des bulgarischen Exarchats)*, CRKVENE STUDIJE, vol: XX, issue: 20, 2023; *Das Erzbistum von Ochrid. Gründung und Zerstörung*, Der heilige Methodius, Bulgarien und Europa; Series: Eastern Church Identities, vol: 12, 2023. *Der heilige Gorazd, ein unbekannter Erstlehrer*, Der heilige Methodius, Bulgarien und Europa; Series: Eastern Church Identities, vol.: 12, 2023, и *The Archbishopric of Ohrid in the Mnemohistory of the Church: A Bulgarian Historical Perspective*, Occasional Papers on Religion in Eastern Europe, vol:XLIV, issue: No. 7, Article 1, 2024.

В статиите достатъчно прецизно и задълбочено са разгледани различни периоди, събития и личности, свързани с многовековната история на „Архиепископията на България“ (ἀρχιεπισκοπή Βουλγαρίας). Прави впечатление, че на много места авторът използва термина „Охридска архиепископия“, като някъде слага в скоби уточнението (Българска), някъде пък в скоби е поставена „Охридска“.¹ По същия начин многократно се употребява наименованието Цариградска патриаршия вместо Константинополска.² Въпреки че тази терминология е широко използвана и наложена от нашите възрожденци и особено от акад. И. Снегаров, е крайно време тя да бъде коригирана.

Студията *Православно-старокатолическият диалог (преговори за обединение)*, Богословска мисъл, главни редактори Св. Риболов и П. Павлов, том: 2, 2019, 2021, и монографията, представена като хабилитационен труд *Старокатолическата църква – произход, доктрина и развитие*. УИ „Св. Климент Охридски“ 2024, са органично свързани и показват траен интерес и задълбоченост в проблематиката на православния диалог със старокатолиците. Доста от темите, застъпени в студията, се повтарят с тези от хабилитационния труд, но това е обяснимо, предвид предмета на изследването.

Д-р И. Йовчев участва в конкурса с още няколко статии, които разглеждат различни теми от широкия спектър на Църковната история, както и за някои видни нейни

¹Сравни например стр. 322 и стр. 323 от *Възникване, идентичност и закриване на Охридската архиепископия*. – В: Свети Климент Охридски – пръв епископ на българския език: сборник статии. УИ „Св. Климент Охридски“ 2020.

² Вж. например: *Историческо формиране и развитие на Българската екзархия в Македония*. – В: 150 години Българска екзархия: юбилеен сборник по случай 150 години от учредяването на Българската екзархия 1870–2020. УИ „Св. Климент Охридски“, 2021, стр. 91, 93, 94, 96, 108

представители като архимандрит проф. д-р Евтимий (Сапунджиев), акад. Иван Снегаров, проф. д-р Николай Глубоковски и др.

По отношение на приносите на статиите на д-р Йовчев мога да кажа, че са поднесени във вид, който до голяма степен приемам, но някои от тях, като например: *The Archbishopric of Ohrid in the Mnemohistory of the Church: A Bulgarian Historiographical Perspective* са по-скоро въвеждащи в проблематиката или обобщаващи, без съществен приносен елемент.

Бих искал да се спра по-подробно на предложения хабилитационен труд от колегата д-р Йовчев, защото той заема основно място сред предложените съчинения и трябва да бъде оценен по достойнство. В своя хабилитационен труд *Старокатолическата църква – произход, доктрина и развитие* автора предприема нелекия опит да представи цялостна картина на процесите, довели до отделянето, институционалното обособяване и развитието на онази част от римокатолическите вярващи, която впоследствие формира старокатолическата общност. Както подсказва самото ѝ наименование, тази общност възниква като израз на несъгласие с редица догматически нововъведения, приети от Първия Ватикански събор през 1870 г. Авторът прилага комплексен изследователски подход, съчетаващ исторически и богословски анализ, чрез който навлиза в същностното съдържание на старокатолическия протест. Той систематично проследява и анализира както позициите на Римокатолическата църква, така и тези на зараждащото се старокатолическо движение, като успоредно с това откроява различни гледни точки и контексти.

Като концептуален център на монографията се откроява опитът на автора да интерпретира старокатолицизма през призмата на задълбочения богословски диалог с поместните Православни църкви – процес, в който съществено участие има и Българската православна църква. Тази линия на изследване придава на труда както богословска значимост, така и конкретна актуалност в рамките на съвременните междуцърковни отношения.

Като положителни страни на хабилитационния труд мога да посоча:

а. *Научна актуалност и принос*: Темата за старокатолицизма е слабо разработвана в съвременната българска богословска наука и с това авторът успява да попълни една празнина в академичната литература. Проучването се опира на интересен и разнообразен изворов материал – архивът на проф. Славчо Вълчанов, обхващащ период

от 50 години (1931 – 1981), който е подробно описан, както и архивни материали на Св. Синод на Българската православна църква, което придава документална стойност и прави труда ценен за бъдещи изследователи. Личните архиви на известни личности – преподаватели, йерарси и др. от близкото минало са все още неизползван ресурс за осветляване на историята на БПЦ и в това отношение интересът на д-р И. Йовчев към този тип архиви е безспорно значим и насочващ. Тук бих искал да отбележа все пак ограничената методологическа рефлексия – не е описано каква е херменевтичната рамка на изследването (тъй като става дума за личен архив), което би повишило доверието в изводите.

- Особено ценен принос на труда е включването на българската перспектива чрез участието на Българската православна църква в старокатолико-православния диалог. Този акцент придава оригиналност и локален контекст на изследването, който липсва в повечето чуждестранни публикации по темата. Значимостта на тази перспектива се засилва на фона на съвременните тенденции към църковен изолационизъм, наблюдавани не само в България, но и в други православни църкви. В този контекст е от особена важност, че авторът напомня за ролята на БПЦ в междуцърковния диалог през втората половина на XX век – период, когато нашата църква е активен участник в богословски форуми и комисии. Това контрастира с по-новите процеси на оттегляне и дистанциране, особено ясно изразени след 1998 г., когато Българската православна църква прекратява членството си в ССЦ и КЕЦ. На този фон представянето на историческите инициативи за сближаване със старокатолиците служи не само като научен принос, но и като напомняне за богословския и църковен потенциал на диалога.

б. *Структурна и логическа последователност.* Трудът е много наситен фактологически, даже на места е тежък, и за да бъде възприет и осмислен този материал, е нужна добра и премислена структура. В това отношение авторът изгражда работата си около три основни тематични ядра – историческо развитие, диалог с Поместните православни църкви и спорни богословски теми. Считаю, че е успял да групира сложния като фактология материал много добре, но все пак е можело да се избегнат някои повторения на теми (например, темата за Евхаристията, епиклезата се третира и в 3.2, 3.3, 3.4 с известни повторения, а в 3.5 са обединени две тайнства – миропомазване и покаяние, без да се обясни причината за това), което всъщност може да затрудни читателя. Същото се отнася и до известно смесване на хронологията – например, в глава 1 (Историческо формиране) има скокове между събития от XVIII и XIX в. и по-рано – например,

разказът започва с Утрехт (XVIII в.), после минава към Първия Ватикански събор (XIX в.), след това пак се връща към по-ранни спорове с Рим (подточка 1.4).

в. Баланс в подхода към историческите и догматически теми.

- В монографията авторът не се ограничава до историческата фактология, а извежда и богословските тенденции, характеризиращи старокатолическото движение, проследявайки както неговото учение, така и развитието му. Този баланс е особено добре изразен в структурата на третата глава („Спорни направления в учението на старокатолиците“), където историческият контекст на формиране на определени богословски позиции е съчетан с критичен анализ на самите учения. Например, в раздел 3.3, посветен на опитите за постигане на единство в учението за светата Евхаристия, авторът съчетава анализ на архивни документи и съвещания с изложение на разликите в догматичното разбиране за епиклезата и реалното ѝ присъствие. Подобен подход се наблюдава и в раздел 3.7, където въпросът за ръкополагането на жени е разгледан не просто като исторически факт, а в светлината на старокатолическата еклисиология и разбирането за апостолско приемство. Този метод на съчетаване на богословски и исторически пластове дава възможност на читателя да разбере не само какво се е случило, но и защо, т.е. да се ориентира в мотивациите и аргументите, стоящи зад решенията на старокатолическите общности. Трудът по този начин не просто описва, а и интерпретира – една от основните задачи на зрелия богословски анализ.

г. По отношение на *справочния апарат* считам за много положително наличието на обемно Документално приложение – включени са неизползвани у нас документи, в превод на автора (Утрехтската декларация, Бонското споразумение и др.), което е безспорно достойнство и ще улесни работата и на други изследователи.

Бих препоръчал да се приложи и превод на документа от гръцки (т. 7), който е използван частично на с. 96 - 97, за да има стилово еднообразие в документалното приложение, още повече, че гръцкият език се ползва от малко читатели.

Добавянето на именен и тематичен указател, които сега липсват, би било особено полезно при големия брой личности, участници в богословския диалог.

Като посоки за усъвършенстване и задълбочаване на изследването бих могъл да посоча следното:

а. На отделни места в монографията авторът е склонен към генерализации, които не са придружени с анализ на конкретни казуси в рамките на различните старокатолически юрисдикции. Често се използват обобщаващи формулировки като „старокатолическа традиция“ или „възгледите на старокатолиците“, без да се уточнява дали съответното твърдение се базира на литургични наръчници, катехизиси, решения на поместни синоди или конкретни богословски документи.

Например, в анализа на Евхаристийната литургия (гл. 3.3) и тайнството Миропомазване (гл. 3.5), липсва разграничаване между практиките в германската, швейцарската и нидерландската старокатолическа църква, които в някои аспекти се различават както по богословска интерпретация, така и по литургична форма. Подобни конкретизации биха придавали аналитична дълбочина и историческа точност, без да се нарушава общата логика на изложението.

б. Би било интересно да се проследи и съвременният богословски диалог на старокатолическите църкви, в това число с православните, който в монографията е описан до края на XX век. Това е разбираемо, предвид това, че изследването се фокусира върху конкретен архив, но важните процеси биха могли да бъдат проследени и до по-ново време. Пример е посещението на архиепископа на Утрехт при Константинополския патриарх Вартоломей I във Фенер през 2011 г. и повторното посещение на патриарх Вартоломей I през 2014 г. в Утрехт; развитието на богословския диалог на старокатолиците в рамките на ССЦ, КЕЦ и други екуменически форуми, както и на дебатите около въпросите за пола, сексуалността и богословието на брака – теми, които в последните две десетилетия са предмет на значими дискусии и предизвикват вътрешно напрежение в диалога с православни и други традиционни църкви.

в. Наблюдават се известни вариации в справочния апарат, под формата на непоследователност и непълноти – например, посочен е само издателят, без мястото на издаване, или липсва година. Авторът е решил в изследването да цитира в оригинал по *Patrologia Graeca* редица автори на гръцки или латински език, но едновременно с това най-използваните от него извори, а именно Правилата на Православната Църква, вместо да бъдат използвани в оригинал, примерно по Г. Ралис и М. Потлис (Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, 1852–1859), са дадени по български издания (при това по две различни). Макар тези преводи да имат определена стойност, ползването на критично установен оригинален текст би засилило академичната достоверност, особено в

контекста на сравнителния анализ между православна и старокатолическа канонична традиция.

Горепосочените бележки не омаловажават стойността на труда, а по-скоро очертават възможности за бъдещо доразвиване на изследването. Те показват, че темата притежава значителен потенциал за разширяване и допълнителен богословски диалог, в който д-р Йовчев би могъл да продължи да допринася с компетентност и задълбоченост.

5. Лични впечатления за кандидата

Познавам д-р Иван Йовчев като добър и уважаван колега, изследовател и преподавател, който се ползва с много добра репутация както сред общността на преподавателите, така и сред студентите.

6. Заключение за кандидатурата

След запознаването ми с представените в конкурса материали и научни трудове, както и след анализиране на тяхната значимост и научен принос, потвърждавам, че научните постижения отговарят на изискванията за придобиването от гл. ас. д-р Иван Йовчев на академичната длъжност „доцент“ в научната област и професионално направление на конкурса.

Заключение

Постигнатите резултати в научноизследователската и преподавателската дейност на гл. ас. д-р Иван Йовчев, включително публикуваните от него статии, студии и представената монография, с която кандидатства за академичната длъжност „доцент“, свидетелстват за устойчив и последователен научен интерес към Църковната история и към съпътстващите богословски дисциплини. Тази последователност, съчетана с аналитичен подход и компетентна работа с изворов материал, показва задълбочено познаване на тематиката и формирани изследователски умения.

Въпреки някои отбелязани критични бележки относно структурата, методологията и справочния апарат, настоящата монография представлява значим принос към съвременната българска богословска наука и разкрива потенциала на автора за бъдещо научно развитие.

На това основание считам, че гл. ас. д-р Иван Йовчев напълно отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „доцент“ и препоръчвам на уважаемото научно жури да го подкрепи. Аз самият ще гласувам в подкрепа на неговата кандидатура.

София, 29 май, 2025 г.

Доц. д-р Венцислав Каравълчев

Възнесение Христово